

İHLAS

Ey âhiret kardeşlerim ve ey hizmet-i Kur'aniyede arkadaşlarım. Bilirsiniz ve biliniz: Bu dünyada, hususan uhrevî hizmetlerde en mühim bir esas, en büyük bir kuvvet, en makbul bir şefaathçi, en metin bir nokta-i istinad, en kısa bir tarîk-ı hakikat, en makbul bir dua-yı manevî, en kerametli bir vesile-i makasıd, en yüksek bir haslet, en safi bir ubudiyet: İhlâstır. Madem ihlasta mezkûr hâssalar gibi çok nurlar var ve çok kuvvetler var. Ve madem bu müdhiş zamanda ve dehşetli düşmanlar mukabilinde ve şiddetli tazyikat karşısında ve savletli bid'alar, dalaletler içerisinde bizler gayet az ve zaîf ve fakir ve kuvvetsiz olduğumuz halde, gayet ağır ve büyük ve umumî ve kudsî bir vazife-i imaniye ve hizmet-i Kur'aniye omuzumuza ihsan-ı İlahî tarafından konulmuş; elbette herkesten ziyade bütün kuvvetimizle ihlası kazanmaya mecbur ve mükellefiz ve ihlasın sırrını kendimizde yerleştirmek için gayet derecede muhtacız. Yoksa hem şimdiye kadar kazandığımız hizmet-i kudsiye kısmen zayi' olur, devam etmez; hem şiddetli mes'ul oluruz.

İHLÂS (Temmuz, 1992)

İhlâs; doğru, samimî, katışıksız, dupduru; riyâdan uzak olma ve kalbi bulandıracak şeylere karşı kapalı kalma, kapalı yaşama. Veya gönül safveti, fikir istikameti içinde Allah'la münasebetlerinde dünyevî garazlardan uzak kalma ve tam bir sadakatle kullukta bulunma şeklinde yorumlanmıştır ki, daha sonra, meşâyih-i kirâmın, onun tarifi ile alâkalı söyledikleri sözlerin hemen büyük bir bölümü, sunmaya çalıştığımız bu tarif etrafında cereyan etmektedir.

İhlâs; ferdin, ibadet ü taatinde, Cenâb-ı Hakk'ın emir, istek ve ihsanlarının dışında her şeye karşı kapanması, abd ve Mâbud münasebetlerinde sır tutucu olması, yaptığı şeyleri Hakk'ın teftişine arz mülâhazasıyla yapması, tabir-i diğerle; vazife ve sorumluluklarını, O emrettiği için yerine getirmesi, yerine getirirken de O'nun hoşnutluğunu hedeflemesi ve O'nun uhrevî teveccühlerine yönelmesinden ibarettir ki, saflardan saf sadıkların en önemli vasıflarından biri sayılır. Bu itibarla, sadakat bir asıl ve kaynak, ihlâs da ondan nebean eden bir “mâ-i zülâl” sayılmıştır. Kırk gün bu mâ-i zülâli içen birinin kalbinden lisanına hikmet kanallarının açıldığı ve açılacağı, sözleri “lâl ü güher” Söz Sultan'ının beyanı. Sadakat, peygamberlik âleminin en birinci vasfı, ihlâs ise en nuranî buududur. Başkalarının hayat boyu elde etmek için uğraşıp durdukları ihlâsa onlar doğuştan mazhardırlar. Kur'ân-ı Kerim nebi ihlâsını anlatma sadedinde: **إِنَّهُ كَانَ مُخْلِصًا**

“Şüphesiz o ihlâsa erdirilmişti.” ferman-ı sübhânîsiyle bu önemli mazhariyeti ihtar eder.

Sadakat ve ihlâs, enbiyâ-i izâm için hayatî birer sıfat oldukları kadar, dava-i nübüvvetin temsilcileri için de su kadar, hava kadar önemli birer vasıftırlar. Bu iki hususiyeti elde etmek ve bu nuranî iki kanatla kanatlanmak, onların en ehemmiyetli güç kaynaklarındandır. Birinciler, ihlâssız bir adım atamayacaklarına inanırlar; ikinciler de atamayacaklarına inanmalıdırlar. Gerçekten de sadakat ve ihlâs bir ucu insan gönlünde, diğer ucu Hakk'ın inayet katında öyle bir derinliktir ki, o derinliklere yelken açmış ve o kanatla kanatlanmış bir babayiğidin takılıp yollarda kaldığı görülmemiştir. Zira onlar, Allah tarafından teminat altındadır ve Allah, çok iş ve çok semereden daha ziyade, her işte rızasının gözetilmesine önem verir. Evet O'nun nazarında “Bir dirhem ihlâslı iş, batmanlarla hâlis olmayana müreccahtır.”

İhlâs, bir kalp amelidir. Ve Allah da kalbî temayüllerine göre insana değer verir. Evet;

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَىٰ أَجْسَامِكُمْ وَلَا إِلَىٰ صُورِكُمْ وَلَكِنَّ يَنْظُرُ إِلَىٰ قُلُوبِكُمْ (fehvâsınca) “O, sizin suret, şekil ve dış görünüşlerinize değil; kalblerinize ve kalbî temayüllerinize bakar.” İhlâs, Allah tarafından temiz kalplere bahşedilmiş, azları çok eden, sığ şeyleri derinleştiren ve sınırlı ibadet ü taati sınırsızlaştıran öyle sihirli bir kredidir ki, insan onunla dünya ve ukbâ pazarlarında en pahalı nesnelere tâlip olabilir ve onun sayesinde âlemin sürüm sürüm olduğu yerlerde, hep elden ele dolaşır.

İhlâsın bu sırlı gücünden dolayıdır ki, Allah Resulü:

أَخْلِصْ دِينَكَ يَكْفِكَ الْقَلِيلُ مِنَ الْعَمَلِ “Dinî hayatında ihlâslı ol, az amel yeter.” buyurur. Ve:

أَخْلِصُوا أَعْمَالَكُمْ لِلَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا خَلَصَ
hâlis olanını kabul eder.” diyerek amellerin ihlâs yörüngeli olmasına tembihte bulunur.

Amel bir cesetse ihlâs onda can, amel bir kanatsa ihlâs da diğer kanattır. Ne ceset cansız olabilir ne de tek kanatla bir yere varılabilir:

تَا يَذِيرَد طَاعَتَتْ رَبِّ أَجَلٍ بَايَدَتْ إِخْلَاصَ دَرْ جُمْلَهٗ عَمَلٍ

بِي جَنَاحِ كُيِّ مِي پَرِي أَوْجِ فَلَاحِ جُونِكِهٖ إِخْلَاصِ مُرَغِ طَاعَتَرَا جَنَاحِ

“Sana bütün davranışlarında ihlâs gerektir; ta ki, Rabb-i Ecell senin amelini kabul ede; zira ihlâs, taat kuşunun kanadıdır.

Siz, kanatsız felâh semtine nasıl uçabilirsiniz ki...!” deyip inleyen Mevlâna ne hoş söyler!

Bir hoş söz de Bâyezid-i Bistâmî'den: “Bütün iç dinamizmimi kullanarak Cenâb-ı Hakk'a tam otuz sene ibadet ettim.

Sonra gaybdan: ‘Ey Bâyezid, Cenâb-ı Hakk'ın hazineleri ibadetle doludur. Eğer gayen O'na ulaşmaksa, Hak kapısında kendini küçük gör ve amelinde ihlâslı ol!’ sesini duydum ve tembihini aldım...”

Bazılarına göre, ibadet ü taatte, halkın görüp hissetmesinden kaçınmak ihlâs. Bazılarına göre ise, halk mülâhazasını bütün bütün unutmak. Bazılarına göre de ihlâsı dahi hatırlamamak. Evet, bunlara göre ihlâs; ameli her türlü mülâhazadan uzak bulundurmak ve sürekli murâkabe ile maddî-mânevî bütün hazları unutmaktır. İşin daha doğrusu ihlâs, kul ile Mâbud arasında bir sırdır ve bu sırrı Allah, sadece sevdiklerinin kalbine koymuştur. Kalbi ihlâsa uyanmış bir insanın nazarında, medh ü zem, tâzim ü tahkir ve yaptığı işlerle bilinip bilinmemesi, hatta sevap ve mükâfat mülâhazası kat'iyen söz konusu değildir; değildir ve böylelerinin gizli-açık her hâlleri aynı çizgidedir..

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الْمُخْلِصِينَ الْمُخْلِصِينَ

وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى قُدْوَةِ الْمُخْلِصِينَ وَالِهِ الْمُخْلِصِينَ

Elhasıl:

Muhabbet, uhuvvet, sevmek İslâmiyetin mizacıdır, rabtasıdır. Ehl-i adavet, mizacı bozulmuş bir çocuğa benziyor ki, ağlamak ister, birşey arıyor ki onunla ağlasın. Sinek kanadı kadar ehemmiyetsiz bir şey, ağlamasına bahane olur. Hem insafsız, bedbîn bir adama benzer ki, sû'-i zan mümkün oldukça hüsn-ü zan etmez. Bir seyyie ile on haseneyi örter. Bu ise, seciye-i İslâmiye olan insaf ve hüsn-ü zan bunu reddeder.

Soru: İhlâs ve Uhuvvet risalelerinin lâakal (en az) onbeş günde bir defa okunmasının ısrarla tavsiye edilmesindeki hikmet nedir? Bu alışkanlığı nasıl kazanabiliriz?

Cevap: İhlâs ve Uhuvvet risalelerinin mevzu olarak ele aldığı meseleler, iman ve Kur'ân'a hizmet eden bir ekip için su, ekmek ve hava kadar önemlidir. Şayet insan, onu hizmet ettirenin Allah olduğunu ve aksine ihtimal vermeyecek şekilde bu duyguyu içine yerleştirmesini sağlayacak olan ihlâsa sahip değilse, hizmet adına koşup dursa da yine şirkten kurtulamaz.

Bir hadiste, Cenâb-ı Hakk'ın ilk sorguya çektiği kimseler arasında muharebe meydanında kanlar içinde ölüp giden şehitten bahsedilir. Aynı hadiste, ilk sorguya çekileceği bildirilen diğer bir grupsa ilim ehli ve diğeri de servetini hayır için sarf eden kimsedir. Şehide, Cenâb-ı Hak mahkeme-i kübrâda sorar: “Niçin öldürüldün?” O, “Yâ Rabbi! Senin yolunda cihadla emrolundum. Ben de öldürülünceye kadar savaştım.” der. Ona Allah, “Hayır! Sen bunu kat'iyen benim için yapmadın; aksine sen bu mücadeleyi, ‘Falan adam ne cesur!’ desinler diye yaptın ve o da dendi.” Yani sen beklediğini aldın ve alacağın kalmadı. Evet, insan, ne kadar amel yaparsa yapsın, dağlar cesametinde böyle bir amel, eğer ihlâslı yapılmamışsa, Allah tarafından kabul edilmeyecektir. Sıra ilim ehline gelir, “Sen niçin bu ilmi edindin?” diye sorar Allah. O, “Seni anlatmak için yâ Rabbi.” cevabını verir. Allah, ona “Hayır! Sen, falan çok biliyor, ne güzel Kur'ân okuyor, büyük âlim desinler diye yaptın bunu.” diyerek susturur. Ve sanki ona, “Git, mükâfatını onlar versin.” der gibi olur.

Malını infak eden için de aynı şeyler geçerlidir. O da aynı şekilde, niyeti sağlam ve ihlâslı değilse aynı itâba maruz kalır. Evet, ihlâs çok önemlidir; onda öyle bir sır ve öyle bir kuvvet vardır ki, arzu ve emellerinde samimiyetle istediği şeyi Cenâb-ı Hak, kâfire bile lütfeder. Nice inanmayan insan görülmüştür ki, onlar esbabın bi'l-külliye sukût ettiği yerde ızdırarî olarak Müsebbibü'l-Esbap'a dönmüş, hâllerini O'na (celle celâluhu) arz etmişler, O da onlara felâh vermiştir.

Canlı bir misal; uçak kazası oluyor ve uçak buzulların içine düşüyor. On-on iki saat sonra buzların içinden insanlar diri olarak çıkarılıyor. Başka bir örnek; zelzele oluyor, on gün sonra bir adamı taşların altından diri olarak çıkarıyorlar. Bu insanlara sorulduğunda: “Orada esbap bi'l-külliye sukût etti, Rabbime teveccüh edip O'na arz-ı hâlde buldum.” diyorlar. Bu türden çok vak'a var ki, insan kırık kalbiyle Allah'a teveccüh edip “Yâ Rabbi, yâ Rabbi!” deyince Rabbi de “Lebbeyk!” diyerek onu sahil-i selâmete çıkarmıştır. İşte ihlâsta böyle bir kuvvet vardır.

İhlâslı davranıp, ihlâs melodisini söyleyen insanda öyle bir hususiyet söz konusudur ki o hâliyle insan, Cenâb-ı Hak'tan ne isterse, Allah da (celle celâluhu) onu lütfedip istediğini verir. Ayrıca hizmetimiz adına da ihlâs fevkalâde önemlidir. Biz, Allah rızası için hizmet etmeyecek ve Rabbimiz'in hoşnutluğunu kazanamayacak, kendilerine hizmet götürdüğümüz insanların dualarını alıp, rıza dairesini genişletemeyeceksek ve Rabbimiz bizim hakkımızda, “Ben sizden razıyım, siz de benden razı olun.” demeyecekse, bütün bu mücadelelerin hiçbir mânâsı yoktur. Binaenaleyh konumumuz itibariyle biz, hep rıza istikametinde yürüyen kimseler olma yolunda sadece ve sadece Rabbin rızasını gözetmek ve şayet bir semere ve meyve bekliyorsak onları da ötede beklemek durumundayız. Aslında bu düşünce mü'min sisteminin de ruhu ve esasıdır.

İmam Buhârî'nin hadis kitabının başına koyduğu, **إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ** “Ameller niyetlere göredir.” hadisi Şâfiî mezhebinde çok önemli bir yer işgal eder; o mezhebe göre her amelde niyet bir esastır. Hanefî mezhebinde, abdest gibi bizzat ibadet olmayan ameller niyetsiz de yapılabilir ama, namaz ve oruç gibi bizzat ibadet olan amellerde niyet şarttır.

Niyet öyle bir iksirdir ki o, hasenâtı seyyiâta, seyyiâtı da hasenâta çevirir. Binaenaleyh ihlâslı olduğu nispette, Cenâb-ı Hak çok kötü, fena ve karanlık şeyleri aydınlatır ve onları iyi şeyler hâline getirir.

Ayrıca, İhlâs Risalesi okunmalı ki, adanmış ruhlar arasında münakaşa ve tartışmaya meydan verilmesin. Orada anlatılan düsturlara göre mü'minin asıl hedefi, hakkı bâtılın savletinden kurtarmaktır, ağlayan ümmet-i Muhammed'in iniltilerini dindirmek ve izzet-i İslâmiyeyi muhafaza etmektir. Hatta bir bakıma bâtıl karşısında ne kadar ehl-i hak varsa, onların hepsine taraftar olma civanmertliğini sergilemektir. Onun için her on beş günde bir defa onun tekrar edilmesi İslâm'a hizmete adanmış ruhlar için çok önemlidir.

Uhuvvet Risalesi ise mü'minler arasında kardeşlik duygu ve düşüncesini canlandıran hususları ihtiva eden bir risaledir. O da kardeşler olarak bizleri birbirimize bağlar ve âyetin beyanına göre, bizi "bünyân-ı marsûs – kurşunla perçinlenmiş bir duvar" hâline getirir. Burada en önemli husus da kardeşlerin meziyetleriyle yaşama, ittihatteki kuvvete inanma ruhudur. Evet, hakikî bir anlayışla kardeşler omuz omuza verdikleri zaman, 2'nin 11 olması gibi, toplamları 12 olan 3 tane 4 ittihat edip yan yana geldikleri zaman 444 derece güç elde ederler. Bundan dolayı Allah davasında mücadele eden insanlar olarak bizler, O'nun adına ittihat etme, birleşme ve kardeşliği aramızda hakkıyla yaşama mecburiyetindeyiz.

Uhuvvet Risalesi de işte bu bakımdan ehemmiyet arz eden bir risaledir. Keşke bizler, bu kitapları bilenler ve tanıyanlar olarak, onları on beş günde bir tekrar edip okuyabilsek! Okuyabilseydik de bir kısım kinlerimizden ve nefretlerimizden sıyrılarak ehl-i iman ve ehl-i kible olan kimseleri küstürmeyerek, darılmayarak ve onlarla sonuna kadar hemhâl olarak yaşayabilseydik...! Ama çoğumuz itibariyle biz, ihlâsın düsturlarını çiğnedik, uhuvvet esaslarına önem vermedik ve çok defa ehl-i imanla bozuştuk; ittihat ve ittifak edemedik.

Bir vapurda, aynı vapurun hizmetçileri ve hademeleri bulunduğumuzu, bir fabrikada farklı işlerde çalışan değişik vazifeliler olduğumuz unuttuk.

Çoğumuz kendisine düşen işi yapma yerine başkalarının işine karıştı, inhisar-ı fikre düştü ve "Her şeyi ben yapayım." dedi ve "Şayet bir muvaffakiyet olacaksa, sadece benim cephem adına olmalı." gibi Allah'ın sevmediği şeylere gönül kaptırdı. Bütün bu şeyler, Rabbin rızası istikametinde olmadığı için İslâm toplumunun zaafa uğramasına, onun kuvvetinin ve gayretinin fiyasko ile neticelenmesine sebep oldu.

Evet, böyle kitapları çok okumamız lâzım. Ancak okuma bir iştir, okuyup anlama ve hazmetme ikinci bir iştir. Evvelâ birinci iş yapılmalı; her on beş günde bir okuma prensip hâline getirilmeli, hatta arkadaşlardan biri tembellik ederse, öbürü tenbih edip onun okumasını sağlamalı... sonra da anlama üzerinde durulmalı. Kitabı yazan öyle dediği gibi talebeleri de onun 115 defanın üzerinde okuduğunu söylemektedirler.

Kur'ân'ı sık sık okuma, ondaki ulvî, ruhanî emirlerin bizi uyarması, gönlümüze girmesi ve bizde yeni bir fitrat meydana getirmesi maksadına matuftur. İnsan, bahsedilen risaleleri de bu niyetle okumalıdır; yoksa okur, anlar ve mânâsını kafasına koyup "Artık okumaya gerek yok." diyebilir ki, bu büyük ölçüde bir yanılmadır. Aslında insan, okuduğu şeyleri her okuyuşta kendinde bir yenilenme hissedecektir ki bunun için tekrar ber tekrar okuma çok önemlidir.

Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh-, cömertlik hasletini ve onun zıddı olan cimrilik iptilâsını ne güzel ifâde eder:

"Cömertlik, cennet selvisinin dalıdır. Bu dalı elinden bırakana eyvahlar olsun. Ekin eken, önce ambarı boşaltır, ama sonra hâsılâtı pek çok olur. Fakat tohumu ambarda tutan ise, sonunda onu farelere yem yapar."

"Güzeller, saf ve berrak ayna aradıkları gibi, cömertlik de fakir ve zayıf kimseler ister. Güzellerin yüzü aynada güzel görünür, ikram ve ihsânın güzelliği de fakir ve gariplerle ortaya çıkar."

"Fakr u zarûret içinde boğulan gönüller, dumanla dolu bir eve benzer. Sen onların derdini dinlemek sûretiyle o dumanlı eve bir pencere aç ki, onun dumanı çekilsin, senin de kalbin yumuşayıp rûhun incelsin."

Îsâr Ruhü

Soru: İnsanlığa ait problemlerin çözümünde îsâr hasletinin yeri ve önemi nedir? Îsâr hasleti nasıl kazanılabilir?

Cevap: Başkalarını kendisine tercih etme mânâsına gelen îsâr, yitirdiğimiz en önemli değerlerimizden biridir. Bugün fert ve toplumlar arasında yaşanan herc ü mercin, ihtilâf ve iftirakların, insanların birbirini kabul edememesinin ve sindirememesinin arkasında îsâr ruhunun ölümü vardır. Bu ruhun ölmesinin sebebi ise kalbe ait değerlerin bozulmaya yüz tutmasıdır. Çünkü kalb fesada uğrayınca bütün insanî değerler, insandaki ahsen-i takvime ait yazılar ve tuğralar silinip gider ve şeytan da insanın düşünce dünyası üzerinde daha rahat oyununu oynar. Bu açıdan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), **إِنَّ الْحَلَالَ بَيْنَ وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيْنَ** “Helâller bellidir haramlar da bellidir.” şeklinde başlayan hadis-i şerifin sonunda şöyle buyurmuştur:

أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضَغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ “Dikkat edin! Cesette öyle bir et parçası vardır ki, o sıhhatli olunca beden de sıhhatli olur, o bozulunca beden de bozulur. Aklınızı başınıza alın! İşte o, kalbdir!” (Buhârî, îmân 39; Müslim, müsâkât 107)

Demek ki insanın, kalbini her türlü toz ve kirden temiz tutması, her gün birkaç defa onu gözden geçirmesi mânevî hayatının korunması adına çok önemli bir faktördür. Bu konuda insanın çok dikkatli olması ve çok dua etmesi gerekir. Öyle ki, kalbde çirkin bir kısım izler bırakabilecek olumsuz hayal ve düşüncelerden bile insan uzak durmalıdır. Çünkü hadisin de ifadesiyle, Allah (celle celâluhu), insanın kalbine bakar ve onu kalbine göre değerlendirir. (Bkz.: Müslim, birr 32-33; İbn Mâce, zühd 9) Cenâb-ı Hak, bir insanın kilosuna, rengine, boyuna posuna, neş’et ettiği kültür ortamına göre değil, kalbinin safvet ve nezahetine göre muamelede bulunur. Öbür tarafta mizanda da kalbin ağırlığına bakılır; kalb ne kadar O’na teveccüh etmiş ve ne kadar O’nun için çarpmışsa insana o ölçüde değer verilir. (Bkz.: Şuarâ sûresi, 26/88-89)

Îsâr Ruhunun Altın Çağı:

Asr-ı Saâdet Kalbi pak ve temiz olan kişiler aynı zamanda insanlığa karşı re'fet ve şefkat hisleriyle dolu olacak ve yaşamadan daha çok yaşatmayı düşüneceklerdir. Esasen îsâr ruhu da buna bağlıdır. Kur'ân-ı Kerim, îsâr hasletine şu ifadeleriyle dikkat çekmiştir: **وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ** “Onlar, muhtaç olsalar bile başkalarını kendilerine tercih ederler.” (Haşir sûresi, 59/9) Asr-ı Saâdet'te bu ruh ve düşünce çok ileri seviyedeydi. Meselâ Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), karnı aç olan bir misafirini hane-i saâdetinde doyurmak istemiş, kendi mübarek hanesinde sudan başka bir şey bulunmadığı söylenince onu bir sahabiye göndermişti. Onun da evinde sadece bir kişiye yetecek kadar yemek bulunduğundan, karı-koca çocukları uyutmuş, ışığı söndürmüştü, kendileri kaşıklarını tabağa boş getirip götürmüşlerdi. Böylece kendileri aç kalmıştı ama gelen misafir karnını doyurabilmişti. (Buhârî, menakıbu'l-ensar 10, tefsîru sûre (59) 6; Müslim, eşribe 172, 173)

Mehmet Akif, îsâra ait bu yüce ruhu Yermuk Muharebesi vesilesiyle gözümüzün önüne sermiştir. Bu savaşta sahabe efendilerimizden Hâris İbn Hişam, İkrime İbn Ebî Cehil ve Ayyâş İbn Ebî Rebîa (radiyallâhu anhum) ölümcül yara almıştı. Şehadetleri beklenirken onlardan Hazreti Hâris su istemiş, hemen bir sahabî efendimiz matarayı eline alıp onun imdadına koşmuştu. O, son anlarını yaşamaktaydı. Belki de sadece bir kelime söylemeye gücü vardı. Tam matarayı dudağına götürüleceği sırada Hazreti İkrime'nin su istediğini duymuş, suyun ona götürülmesini işaret etmişti. Sahabî suyu ona götürmüş, o da tam matarayı dudağına götürüleceği esnada bu sefer de Hazreti Ayyâş su istemişti. Hazreti İkrime, suyun ona götürülmesini işaret etmişti. Sahabî, Hazreti Ayyâş'a matarayı götürdüğünde onun şehit olduğunu görmüştü. Diğerlerine suyu yetiştireyim diye yanlarına vardığında onların da çoktan şehit olduklarını anlamıştı. (el-Hâkim, el-Müstedrek 3/270; İbn Abdilberr, el-İstîâb 3/1084)

Buca kampındayken hiç unutmadığım buna benzer bir hâdise yaşanmıştı. Yemek yerken tabağıma bir et parçası düşmüştü. Ben de onu hemen yanımda oturan misafir bir hocanın önüne itmiştim. O da yanındakine itti; derken et parçası belki on iki tane insanın önünde dolaştıktan sonra yine onun tabağına gelmişti.

Nüktedan bir insan olan hoca da, Yûsuf Sûresi'nde geçen bir âyet-i kerimeyi okuyarak, **بِضَاعَتَا رُدَّتْ إِلَيْنَا** “Bidâa döndü dolaştı ve bizi buldu.” (Yusuf sûresi, 12/65) demişti. İşte insanlar arasında bu duygu ve düşüncenin yaygınlaşması toplumun huzuru, kardeşlik ruhunun tesisi adına çok önemlidir.

Makam ve Mansıpta Kardeşini Tercih

Bütün bunlar îsâr adına önemli misaller olsa da îsârı sadece yeme-içme, giyme gibi hususlardan ibaret görmemek gerekir. Belli bir makam, mansıp ve paye elde etme söz konusu olduğunda kardeşini kendine tercih etme de îsâr adına çok önemlidir. Bu konuda Hazreti Ömer'in şu tavrı ne kadar çarpıcı ve güzel bir misaldir: İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunun ufkuna yürüdüğü zaman, vahdet-i ruhiye bozulmasın ve İslâm toplumu dağılmasın diye sahabe hemen bir imam etrafında ittifak etmek üzere bir araya toplanmışlardı. Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer'in faziletlerini anlatarak ona biat etmek istediğini ve onun halife seçilmesi gerektiğini ifade etmişti. Ama Hazreti Ömer hemen Hazreti Ebû Bekir'in elini tutmuş ve “Allah Resûlü'nden sonra başa geçecek birisi varsa o da Ebû Bekir'dir.” diyerek ona biat etmişti. İşte, âmirlikte, önde bulunmada kendini geriye çekip kardeşini ileriye sürmek îsârın çok önemli bir çeşididir. (Bkz.: Buhârî, fezâilü ashâb 5, cenâiz 3, meğâzî 83; Nesâî, cenâiz 11; İbn Mâce, cenâiz 65)

Bu arada şunu ifade edeyim ki, biz, Hazreti Ebû Bekir'le Hazreti Ömer Efendilerimizin büyüklüklerini kıyas edebilecek durumda değiliz. Çünkü elimizde onların kendi kamet-i kıymetlerine göre ağırlıklarını tartacak bir kantar yok.

Zannediyorum ahiretteki mizan bile Ebû Bekir'i, Ömer'i, Osman'ı ve Ali'yi (radiyallâhu anhüm) sevaplarıyla tartmaya kalksa, kırılır. Onların hepsi birbirinden kıymetlidir. Hatta onlar, öyle at başı gitmişler ki, bir paye olarak önlerinde sadece peygamberlik kalmış, Allah Resûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra peygamberlik olmadığı için bu payeyi ihraz edememişler. Eğer İnsanlığın İftihar Tablosu'ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra bir peygamber gelecek olsaydı, onlar olurdu.

Evet, Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer'i halifelîğe lâıyk görürken, o da diğerini lâıyk görmüştü. Katiyen hiçbirini "Ben bu işi daha iyi beceririm. Falan parmaklarıyla beni işaret etti." dememişti. İşte maddî menfaatlerin yanında belirli makamları elde etme söz konusu olduğunda başkalarını kendine tercih edebilme, belki maddî menfaatlerin ötesinde bir îsâr hasletidir.

Bu haslete sahip bir insan yaşamayı değil, yaşatmayı tercih edecek ve "Gerekirse ben ölüp gideyim, önemli olan âlemin yaşamasıdır. Eğer bir milletin ayakta durması benim kurban edilmeme bağlıysa, Cenâb-ı Hak tez elden bunu bana nasip etsin!" diyecek kadar yürekli davranacaktır. Bunun aksine kendisini arzın altındaki öküz gibi farz eden, kendisi çekildiğinde yerin yıkılacağını, kıyametin kopacağını vehmeden insanlar ise bu ruhtan nasipsiz bedbahtlardır.

Cennet'in Kapısının Önünde Bile

Îsâr hasletinin nereye kadar ulaşabileceğini göstermesi açısından ahirete ait şu tablo ne kadar dikkat çekicidir. Rivayet edildiğine göre Hazreti Ruh-u Seyyidi'l-Enâm zenginler ile âlimlerin Cennet kapısında karşılaşmalarını gayb-bîn gözüyle görerek bize haber vermiştir. Buna göre -biraz açarak ifade etmek gerekirse- âlimler zenginlere hitaben, "Buyurunuz, öncelik sizin hakkınızdır, evvela siz giriniz. Çünkü siz servetinizi Allah yolunda infak etmeseydiniz, ilim yuvaları açmasaydınız ve eğitim imkânları hazırlamasaydınız, biz ilim sahibi olamaz ve doğru istikameti bulamazdık. İlim yolunda bulunmamıza ve ufkumuzun açılmasına siz vesile oldunuz; biz size borçluyuz. Dolayısıyla öncelik hakkı size aittir. Buyurunuz!" diyecek ve onlara hürmeten bir adım geriye çekilecekler.

Fakat cömert zenginler, "Aslında biz size borçluyuz; çünkü eğer siz o engin ilminiz sayesinde bizim gözlerimizi açmasaydınız, bize güzel rehberlik yapmasaydınız, tekvinî ve teşriî emirleri beraberce okumasını öğretmeseydiniz ve helâlinden kazanıp Allah için infak etmenin güzelliğini göstermeseydiniz, biz servetimizi böyle hayırlı bir iş uğrunda sarf edemezdik. Siz kılavuzluk yaptınız ve bizi bir verip bin kazanma çizgisine taşıdınız. Bundan dolayı, dünyada olduğu gibi burada da öncülerimizsiniz; buyurunuz, evvela siz giriniz!" mukabelesinde bulunacaklar. Bu tatlı muhavere den sonra âlimler öne geçecek ve cömert zenginlerle ard arda Cennet'e dâhil olacaklar.

Âlimlerle cömert zenginler arasındaki bu konuşmayı sadece ileride vuku bulacak bir hâdisenin nakledilmesi şeklinde anlamamak gerekir. Bilâkis burada aynı zamanda îsârın enginliği de anlatılmaktadır. Düşünün ki, Cennet'in kapısının önüne gelinceye kadar o insanların arkada bıraktıkları ağır hesaplar ve zor geçilen bir köprü vardır. Önlerinde ise gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir hatıra gelemeyen Cennet'in cezbedici ve baş döndüren güzellikleri vardır. İnsan o güzellikleri gördüğünde âdeta zevkten başı dönüp bayılacak hâle gelir. Düşünün ki, böyle bir manzara karşısında bile îsâr ruhu sergilenmektedir. İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) çizmiş olduğu bu resimle bize îsâr ruhunun bu noktaya kadar yolu olduğunu göstermektedir. Çağımızın nadide fıtratı ve peygamber varisi olan zatın, "Seksan küsur senelik hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum; ömrüm hep, harp meydanlarında, esaret zindanlarında ve çeşitli çilehanelerde geçti. Çekmediğim eza, görmediğim cefa kalmadı... Gözümde ne Cennet sevdası ne de Cehennem korkusu var; milletimin imanını selâmette görürsem Cehennem'in alevleri içinde yanmaya razıyım, çünkü vücudum yanarken gönlüm gül gülistan olur..." (Bediüzzaman, Tarihçe-i Hayat s.616 (Tahliller)) sözlerini duyan bir insan, bu ses ve soluğun âdeta on dört asır öteden geldiğini zanneder. Zannediyorum toplumumuzun havadan ve sudan ziyade böyle engin bir îsâr ruhuna ihtiyacı vardır.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Miraç yolculuğunda görülmezleri görmesi, erilmelere ermesi, aşılmazları aşmasından sonra tekrar bu mihnet yurduna dönmesi îsâr ufkunun ulaşabileceği son noktayı anlama adına çok önemlidir. Nebiyy-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu yolculuğunda Hazreti Mesih, Hazreti Musa, Hazreti İbrahim ve Hazreti Âdem (aleyhimüsselâm) ile karşılaşmış, bu mübarek zatlar tarafından teşrif, tekrim ve tebcil edilmiş, sonra Cennet'e girerek oranın baş döndüren güzelliklerini görmüştü. (Bkz.: Buhârî, bed'ü'l-halk 6, enbiyâ 43, menâkıbü'l-ensâr 42; Müslim, îmân 259, 264) Ardından da Cenâb-ı Hakk'ın cemâl-i bâ-kemâlini müşahede buyurmuştu. Kim bilir insan ruhu Müşahedetullah'ı nasıl duyuyor ve nasıl hissediyordur! Bed'ü'l-emâlî'de, Rü'yetullah'la müşerref olan mü'minlerin Cennet nimetlerini bile unutacakları söylenmiştir. (el-Ûşî, Bed'ü'l-emâlî s.41)

Yani bu esnada Cennet'in bütün köşk ve yalıları, bir tanesinin bile cemâlinin dünyaya aksetmesiyle bütün dünyanın nura gark olacağı huriler, meyveler, yiyecekler vs. hepsi görülmez hâle geliyor. İşte bütün bunlara mazhar olan ve vücûp ve imkân arası bir noktaya ulaşan Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) gördüğü, duyduğu ve hissettiği nimetleri ümmetine de duyurmak için gözü kamaşmadan tekrar insanlığın içine dönmüştür.

Abdülkuddus, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle bir yolculuktan geriye dönüşünü anlattıktan sonra, "Vallahi, billâhi ben o makamlara erseydim, geriye dönmezdim." demiştir. Başka birisi de onun bu sözüne şu yorumu yapmıştır: "İşte Peygamberle en büyük veli arasındaki makam farkı budur." Evet, Peygamberler tamamen yaşatmak için vardır. Veliler ise bir yönüyle yükselmeyi ve mânevî zevklere ulaşmayı isteyebilir.

Ayrıca, daha dünyada iken böyle bir ufka ulaşan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetinin elinden tutmak için yine onların arasına döndüğü gibi ahirette de ümmetinden Cehennem'e gidenlerin çığlıklarını duyduğu zaman, kim bilir, onun kenarına kadar gidecek, onlara el uzatacak ve onları Cehennem'den çıkarmak isteyecektir. Bunların hepsi peygamber ufkunda îsârın değişik tecelli dalga boyundaki zuhurlarıdır.

Çatışma ve Vuruşmaların Panzehiri

İmanla, kalbî hayatla, Allah'a yakın olmakla, şefkatle, yaşatma duygusuyla çok yakından irtibatı bulunan îsâr ruhuna bugün çok ihtiyacımız vardır. Evet, günümüzde heva ve hevese bakan yönü itibarıyla dünyayı içindekilerle birlikte elinin tersiyle itebilecek, sadece yaşatmak için yaşayacak ve "Allah'ım! Başkalarını yaşatmaya vesile olacaksam yaşamamın bir kıymet-i harbiyesi olabilir. Yoksa ben başkalarına bir yararı olmayan ve onlarda bir diriliş duygusu hâsıl etmeyen bu anlamsız hayattan tiksinti duyuyor, sana sığınıyorum. Beni bu ağır vebal altından kurtar." diyecek babayiğitlere ihtiyacımız var.

Çünkü “ben” diyen ve her şeyi benlik ve egoizmaya bağlayan kişiler, hep insanları birbiriyle vuruşturmuş, hasetleri, kıskançlıkları, çekememezlikleri ve rekâbetleri harekete geçirmiş ve toplumu yaşanmaz hâle getirmişlerdir. Oysaki falanın, filanın yapacağı işleri yapacak binlerce insan vardır. Ne olurdu azıcık Allah’a itimat olsaydı; ne olurdu sahabe ve peygamberden bahsederken azıcık onların yolunda yürümeye karar verilseydi; ne olurdu yeri geldiğinde bir adım geri atılsa ve “Al bu işi biraz da sen götür.” denilseydi! İşte birbirinden kopmuş ve parçalanmış toplumu yeniden bir araya getirecek olan bir iksir varsa, o da gönüllerde yeniden yeşerecek olan bu îsâr ruhudur.

Yoksa günümüzdeki problemlerin tam olarak ne diplomasi ne siyasî oyunlar ne ayak oyunları ne de think tank kuruluşlarının stratejileriyle çözülebilmesi mümkün değildir. Çözülseydi dünden bugüne değişik inkılaplar ve metamorfozlar yaşamış toplum şimdiye kadar çoktan ileri bir ufka adım atmış olurdu. Ama görüldüğü üzere hâlâ canavarlık devam ediyor ve hâlâ insanlar tıpkı yamyamlar gibi birbirlerini yiyor. Allah aşkına, insanların üzerine bomba yağdırmanın, zehirli gaz kullanmanın, başkalarına hayat hakkı tanımamanın, İslâm-fobyaya ile hareket etmenin, cemaat fobisiyle türlü zulümler yapmanın yamyamlıktan ne farkı var! Bunların hepsi değişik türde canavarlıktan başka bir şey değildir. Bütün bunları bertaraf etmenin yolu ise, yeniden insan olmaya yönelmek ve îsâr ruhuyla ahsen-i takvime mazhariyetin gereklerini yerine getirmeye çalışmaktır.

Soru: Yusuf Sûresi'ne “ahsenü'l-kasas - en güzel kıssa” denmesinin hikmeti nedir?

Cevap: Kur'ân'ın her tarafı, her mesajı güzeldir. Ancak bazı meseleler vardır ki, –bu kıssa da olabilir– muhtevası itibariyle daha güzeldir. Yusuf Sûresi, câmi (kapsamlı) bir kıssa olarak baştan başa âdeta bir insanî serencamedir. Bir nebinin sergüzeşt-i hayatını anlatması, bu sergüzeşt-i hayat içinde peygambere ait çizgilerin bulunması, hususiyle onun iffetine ait bir kısım hususların anlatılmış olması, sonunda meselenin gidip bir devlet yapısına dayanması, insanda cibillî olarak haset ve kıskançlığın bulunması, onun bir nebi evladı olması, nebi evinde nebi evladı olarak yetişse bile başına değişik şeyler gelebileceği gibi insan hayatıyla çok alâkalı, yerinde bizi sevindirip keyiflendirecek, yerinde de ciddi bir dram sayabileceğimiz ağlattırarak mevzuları ihtiva eden çok şümullü bir kıssa olması itibariyle “kıssaların en güzel” denmiştir.

Bir de, bu kıssada, pek çok sûrede ancak görülebilecek meselelerin bütünü birden nazarlara sunulmaktadır ki, bu yönüyle de o, kıssa mevzuunda bir örnek mahiyetindedir.

Kur'ân-ı Kerim, Yusuf Sûresi'yle anlatılan kıssaya bu ve daha bilemediğimiz sebeplerden dolayı ahsenü'l-kasas demektedir. Bu konuda hikmet adına ilk etapta akla şu mülâhazalar gelmektedir:

Evvelâ, Yusuf Sûresi'nin öncesi ve sonrasında olan sûrelerde çeşitli nebilere gayet mücmel olarak bahsedilmektedir. Yusuf Sûresi ise tamamen Hazreti Yusuf'a (aleyhisselâm) tahsis edilmiş gibi bir hususiyeti hâizdir. Bu sûrede Hazreti Yakub, Hazreti Yakub'un oğulları, Hazreti Yusuf ve onun sergüzeşt-i hayatı anlatıldıktan sonra Efendimiz'in nübüvveti de bir fezleke ile bu vak'aya bağlanır. İşte bu yönleriyle Yusuf Sûresi, diğer sûrelerden ayrılmış olur.

İkincisi, Sûre-i Yusuf bir içtimaî yapıya veya bir içtimaî yapının te'sisine namzet bir sûre-i celîle olduğu gibi aynı zamanda bu sûrenin bir de ledünnî yönü vardır. Yusuf Sûresi'nde kardeşler arasındaki kıskançlık, nebideki sabr-ı cemil, bir nebinin hem dünya hem de ukbâ işlerine ciddi olarak vâkîf olduğu hususu dile getirilir ki, bunların hepsi başlı başına birer önem arz eder. Aynı zamanda bu sûrede bir devletin iktisadî yapısının düzene konmasına, devletler arasında bir yardım fonunun iktisadî yapının gereği olarak teessüsüne dikkat çekilir ve Efendimiz'e bütün bu konularda âdeta dersler verilir. İşte bu sûre, bu tür meseleleri tam ve kâmil şekilde anlattığından, –tabir caizse– hayatlaştıırıp realize yollarını gösterdiğinden sûreye ahsenü'l-kasas denmiştir.

Üçüncü olarak, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi kavmi içinde daima rahatsız ve tedirgin edilmiş, en yakınları tarafından dahi çeşitli eza ve cefaya maruz bırakılmıştı. Allah, Yusuf Sûresi'nde baştan sona böyle bir hayatı destanlaştırarak âdeta Efendimiz'e şöyle buyurmuştur: “Hazreti Yakub ve Yusuf da birer nebidir, ama Yahudi kabilelerinin başı olacak Hazreti Yakub'un oğulları ne Hazreti Yakub'tan ne de Hazreti Yusuf'tan gerektiği gibi istifade edememişlerdir. Bu sebeple Sen sakın mahzun olma, bu yol hep böyle devam edegelmiştir.”

İşte bu meseleyi arız ve amîk dile getirdiğinden dolayı sûreye ahsenü'l-kasas denilmiştir.

Dördüncü olarak, bu sûrede aynı zamanda tamamen tasavvufî bir neşve içinde bize pek çok şey anlatılmaktadır. Sûrede, Hazreti Yakub, Hazreti Yusuf, kardeşleri, kuyuya atılması, satılması gibi esaslar sembolleştirilerek sırlı ve gizli ilâhî hikmetlere bağlanmaktadır.

Aslı var-yok, bir menkıbeye göre bir gün Hazreti Yusuf aynaya baktığı zaman boy, pos, eda ve endamı karşısında kendini çok beğenir ve “Köle olsaydım çok para ederdim.” der. Allah karşısında bir nebi, nazar ve kadem vahdetine sahipken, yani ileride olacak şeyleri gözünün önünde cereyan ediyor gibi görme mevkiinde iken, “Köle olsaydım çok para ederdim.” gibi cismaniyeti itibariyle mukarrabîne uygun düşmeyen durumundan dolayı Allah onu şefkat tokadıyla kendine döndürmüştür. Bu hakikati âyet şöyle dile getirir: “Nihayet Mısır’a varınca, onu düşük bir fiyata, birkaç kuruşa sattılar. Zaten ona pek kıymet biçmiyorlardı.” (Yûsuf sûresi, 12/20) Yani adamlar, alışverişte gözleri tok, ihtiyaçları yok gibi davranmışlar ve böyle boyu, posu, endamı güzel birisini üç-beş kuruşa satıvermişlerdi.

Hazreti Yakub ailesinde daha evvel de böyle bir sirkat olmuş, Hazreti Yusuf’un beline bir şey sarılmış ve el konmuştu. Hazreti Yusuf’un doğrudan doğruya kuyuya atılması da ayrı bir ibtilâydı. Bu da bir mağaraya gidip nübüvvet için hazırlanma şeklinde düşünülebilir. Zira onun, Hazreti Yakub’un evinde bu mesele için hazırlanmasına imkân yoktu. Bu durumda Cenâb-ı Hak, mağara hayatını Hazreti Yusuf’a önce kuyunun dibinde yaşattı. Hıleti (yüce dostluğu) ikmal için de hapishane ile seyr u sülûk-i ruhanîye tâbi tuttu. Bundan dolayıdır ki, hapishaneye Medrese-i Yusufiye denilmiştir. Hapishanede insan, teslimiyeti, tevekkülü ve orada dahi semere vermeyi öğrenir. Hazreti Yusuf’un vak’asında bunu da görmek mümkündür.

Binaenaleyh tasavvufî bir espri içinde Ruhu'l-Beyan ve Hâzin gibi tefsirlerde bu mesele genişçe ve bütün yönleriyle anlatılır. Böyle bir tasavvufî seyr u sülûkta çeşitli işaret taşları insanın karşısına çıkar ki, bunlar bu sûre-i celîlede mevcuttur. Kur’ân sûreleri içinde bu imtiyaza sahip Yusuf Sûresi olduğundan ona “ahsenü'l-kasas” denmiştir.

وَالْعِلْمُ عِنْدَ الْهَلَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ